

Ülle TAMLA

2002. aasta arheoloogiliste välitööde tulemused
Results of archaeological fieldwork of 2002

Alvi KRIISKA, Kristiina JOHANSON, Ülle SALUKÄR and Lembi LÕUGAS

The results of research of Estonian Stone Age in 2002
Eesti kiviaja uurimise tulemused 2002. aastal

Valter LANG, Andres IVADIK and Tanel SAIMRE

New results from the hill-fort of Keava
Uued tulemused Keava hüüdnime kaevamistelt

Marek KONTA, Valter LANG and Leire LÕDLAID

Settlement Site III of Linnaste from archaeological complex of Keava
Linnaste III asulakoht Keava arheoloogilises kompleksis

Helvi VÄIK

Excavations in Viljandi: new data about the final period of Iron Age and the beginning of 1223
Kaevamised Viljandis uuel ajaloosel raudaja lõppajaga ja 1223. aastal

Arvi BÄZL

Excavations in Viljandi Castle of the Teutonic Order
Arheoloogilised uurimused Viljandi ordulinnusel

Ain LÄVI

The hill-fort of Rõpuka Puhastõgi
Rõpuka Puhastõgi

Early TEGER

Archaeological excavations in Kabori and Lagedi villages
Arheoloogilised kaevamised Kabori ja Lagedi külas

Mare AUN and Arvi KRIISTAJA

Archaeological fieldwork in Setumaa
Arheoloogilised välitööd Setumaa

Mati MÄRK

Archaeologische Ausgrabungen im Landkreis Lääne-maa
Kaevamised Lääne-maal

Erno VISTAL

Archaeological investigations of the Laiuse castle
Arheoloogilised uurimused Laiuse linnusel

Kristin ILVES

Underwater archaeological fieldwork in southeast Estonia
Allveearheoloogilised välitööd Kagu-Eestis

**ARHEOLOOGILISED
VÄLITÖÖD
EESTIS**

**ARCHAEOLOGICAL
FIELDWORK
IN ESTONIA**

2002

Koostanud ja toimetanud
Ülle Tamla

Muinsuskaitseamet
Tallinn 2003

© 2003 Muinsuskaitseamet
Uus 18, Tallinn 10111, Eesti
National Heritage Board
Uus 18, Tallinn 10111, Estonia

Esi- ja tagakaas: Luksuskirves Kirumpäält
Cover and back cover: Luxury axe from Kirumpää

Toimetuskolleegium:

Ants Kraut
Valter Lang
Anneli Randla
Erki Russow
Toomas Tamla
Ülle Tamla
Heiki Valk

Uus 18, Tallinn 10111, Eesti
e-mail: info@muinas.ee

Kujundus ja makett:
Jaana Kool

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU
SUNDEKSEMPLAR

ISSN 1406-3972

Trükitud AS Pakett trükikojas
Laki 17, Tallinn

ADDITIONS TO THE NUMISMATIC COLLECTIONS IN 2002

Mauri KIUDSOO

Ajaloo Instituut (Institute of History), Rüütli 6, 10130 Tallinn, Estonia

Mauri.Kiudsoo@mail.ee

In 2002 the numismatic collections of the Institute of History were supplemented by 279 coins. Considering the scantiness of numismatic finds in recent years, this fact is really remarkable. The majority of these additions, 249 coins and four jetons, were found from the church of **Jõelähtme**. The archaeologist of Agu EMS Ltd. Jaak Mäll, carrying out archaeological monitoring there in June 2002 found 113 coins and 1 jeton (AI 6560). The rest of the coins were brought to the numismatic collections of the Institute of History by Toomas Mägi (Mägi 2002). The earliest coins found from Jõelähtme were minted in the 2nd half of the 14th century and the latest dates from 1866. The list of the coins from Jõelähtme in Appendix was compiled on the chronological principle and the coins were systemised by states, not by mints, which shows more clearly the continuous custom of sacrificing of coins and/or depositing them in graves.

The coins found from the old church of **Ruhnu** in July 2002, when the wooden floor boards were replaced by new ones, are most likely also connected with sacrificial customs.¹ Since they were mostly heavily oxidised and their conservation is not finished yet, we cannot presently have their final identifications. The preliminary study revealed that the earliest of them were struck already in 1570s, the latest in the 20th century.

One late medieval coin (AI 6569) was found in the church of **Kuusalu** in October 2002. It came to light in the heavily disturbed upper layer in the salvage excavation dug in the northern aisle and in the outer corner of the vestry.² The coin was a *Scherf* struck in Tallinn during the reign of Plettenberg, the Master of the Livonian Order, most likely after 1515.

The 24 coins from **Setumaa** were acquired by the Institute of History in 2002 through the mediation of Mare Piho, the researcher in the Estonian National Museum (Teated, Lobodka). 17 of them, silver *kopeks* struck during the reign of Peter I, belong to the hoard of Budovitchi (AI 6545), which was deposited at the beginning of the Northern War (1700–1721). Twelve coins of this hoard (AI 5000/50), discovered in a marshy meadow of the Budovitchi village, Kalda parish, the Estonian Learned Society had already acquired earlier (ÖES märkmed, No 252).

Seven of the coins brought by M. Piho (AI 6546) have been minted during the reign of Ivan IV (1533–1584) and Vassili Ivanovitch (1606–1610). According to the deliverer of the coins they were lodged in a *kibot* (wooden box for icons) of a house in the village of **Lebeda**, Petseri parish.³ Later they were for some time in the Pskov Museum to be cleaned and identified. The author of the present paper suggests that the silver kopeks could originally have belonged to the **Umkovitsa** hoard (*tpq* 1606) discovered near Lebeda.

In 2002 the Institute of History acquired, with the aid of Ivar Leimus, also an Arabian silver coin⁴ from a private collection. It belonged to the Viking Age hoard of Olustvere (*tpq* 1080), which was discovered in 1978 and 1979 and brought to the Institute of History. Before the acquisition of the mentioned coin, the hoard contained 729 coins (AI 5005; Molvögin 1994, No 54) together with ornaments.

Appendix. List of coins discovered from the Jõelähtme church Lisa. Jõelähtme kirikust avastatud müntide nimistu

Gotland

1. Visby, gote, ca 1340–1380/90

Livonia

2. the Livonian Order, Tallinn, seestling, ca 1367/68–1393
3. the Livonian Order, Tallinn, lübsche, the beginning of the 15th century
4. the Livonian Order, Tallinn, lübsche, ca 1400–1420
- 5.–8. the Diocese of Tartu, lübsche, ca 1413–1420
9. the Archdiocese of Riga, Scharpenberg (1424–1448) /Sedisvakants (1479–1484), sherf
10. the Livonian Order, Tallinn, pfennig, ca 1426–1465
- 11.–12. the Livonian Order, Tallinn, sherf, the second half of the 15th century
- 13.–14. the Livonian Order, Tallinn, Plettenberg (1494–1535), pfennig, since 1515
15. the Archdiocese of Riga-the Livonian Order, Linde-Plettenberg (1515–1521), pfennig
16. the Diocese of Tartu, Blankenfeld (1518–1527), pfennig
17. the Livonian Order, Tallinn, Plettenberg (1494–1535), pfennig, 1526–1531
18. the Diocese of Tartu, Bey (1528–1543), pfennig
19. the Diocese of Tartu, Bey (1528–1543), schilling, 154(?)
20. the Livonian Order, Tallinn, Brüggenei (1535–1549), schilling, 1541

The free town of Riga (1561–1581)

21. schilling, 1571
- 22.–23. schilling, 1577

Sweden silver

24. Tallinn, Erik XIV (1560–1568), schilling, 1565
- 25.–27. Tallinn, Johan III (1568–1592), schilling, 1571–1585
- 28.–29. Stockholm, Johan III (1568–1592), 2 öre, 1573
30. Stockholm, Johan III (1568–1592), 2 öre, 1574

31. Stockholm, Johan III (1568-1592), 1/2 öre, 1578
 32. Stockholm, Johan III (1568-1592), 1/2 öre, 1579
 33. Stockholm, Johan III (1568-1592), 1/2 öre, 1585
 - 34.-36. Stockholm, Johan III (1568-1592), 1/2 öre, 1592
 37. Stockholm, Gustav II Adolf (1611-1632), öre, 1613
 38. Stockholm, Gustav II Adolf (1611-1632), öre, 1620
 39. Riga, Gustav II Adolf (1611-1632), schilling, 1625
 40. Riga, Gustav II Adolf (1611-1632), schilling, 162(?) (1624-1628)
 41. Riga, Gustav II Adolf (1611-1632), schilling, 1633
 42. Riga, Kristina (1632-1654), schilling
 43. Stockholm, Kristina (1632-1654), öre, 1634
 44. Livonia, Kristina (1632-1654), schilling, 1644-1654
 45. Tallinn, Kristina (1632-1654), öre, 164(?) (1648-1651)
 46. Tallinn, Kristina (1632-1654), öre, 1648-1651
 - 47.-48. Riga, Karl XI (1660-1697), schilling, 1660-1665
 49. Livonia, Karl XI (1660-1697), schilling, 1660-1665
 50. Livonia, Karl XI (1660-1697), schilling, 1661
 51. Stockholm, Karl XI (1660-1697), 4 öre, 1667
 52. Stockholm, Karl XI (1660-1697), öre, 1667
 53. Stockholm, Karl XI (1660-1697), öre, 1677
 54. Stockholm, Karl XI (1660-1697), öre, 1682
 55. Stockholm, Karl XI (1660-1697), öre, 1693
- copper
56. Stockholm, Johan III (1568-1592), 8 öre (klipping), 1591
 - 57.-59. Nyköping/Säter, Kristina (1632-1654), 1/4 öre, 163(?) (1633-1638)
 - 60.-61. Nyköping/Säter/Avesta, Kristina (1632-1654), 1/4 öre, 1633-38; 40-42; 44
 - 62.-68. Nyköping, Kristina (1632-1654), 1/4 öre, 1634
 - 69.-84. Nyköping/Säter, Kristina (1632-1654), 1/4 öre, 1635
 85. Nyköping/Säter, Kristina (1632-1654), 1/4 öre, 163(?) (1633-1638)
 - 86.-88. Nyköping/Säter, Kristina (1632-1654), 1/4 öre, 1636
 89. Nyköping/Säter, Kristina (1632-1654), 1/4 öre, 1636 või 1638
 - 90.-95. Säter, Kristina (1632-1654), 1/4 öre, 1637
 - 96.-98. Säter, Kristina (1632-1654), 1/4 öre, 1638
 99. Säter/Avesta, Kristina (1632-1654), 1/4 öre, 164(?) (1640-42; 44)
 100. Säter, Kristina (1632-1654), 1/4 öre, 1642
 101. Avesta, Kristina (1632-1654), 1/4 öre, 1644
 - 102.-118. Avesta, Karl XI (1660-1697), 1/6 öre, 1666
 119. Avesta, Karl XI (1660-1697), 1/6 öre, 1667
 - 120.-128. Avesta, Karl XI (1660-1697), 1/6 öre, 1671
 129. Avesta, Karl XI (1660-1697), 1/6 öre, 1672
 - 130.-131. Avesta, Karl XI (1660-1697), 1/6 öre, 1673
 - 132.-133. Avesta, Karl XI (1660-1697), 1/6 öre, 1674
 134. Avesta, Karl XI (1660-1697), 1/6 öre, 167(?)
 135. Avesta, Karl XI (1660-1697), 1/6 öre, 1666-77; 80-83; 86
- Poland-Lithuania**
- silver
- 136.-137. Vilnius, Aleksander (1501-1506), 1/2 groschen
 138. Vilnius, Sigismund I (1506-1548), 1/2 groschen, 1509
 139. Vilnius, Sigismund I (1506-1548), 1/2 groschen, 1515

140. Vilnius, Sigismund I (1506–1548), 1/2 groschen, 1518
 141. Elbing, Sigismund I (1506–1548), denare, since 1539
 142. Vilno, Sigismund III (1587–1632), schilling, 1617
 143. Riga, Sigismund III (1587–1632), schilling, 1618
 144. Riga, Sigismund III (1587–1632), schilling, 1619
 145. Riga, Sigismund III (1587–1632), schilling, 1620
 - 146.–148. Riga, Sigismund III (1587–1632), schilling, 1621
- copper
149. Vilnius, Johann Kasimir (1649–1668), schilling, 1664–1666
 150. Vilnius/Brest/Marienburg, Johann Kasimir (1649–1668), schilling, 1664–1666
 151. Vilnius, Johann Kasimir (1649–1668), schilling, 1666
- Russia**
- silver
152. Pskov, Mihhail Fjodorovič (1613–1645), kopek
 153. Peter I (1682–1725), kopek, 1704
 154. Peter I (1682–1725), kopek, 1710(?)
 155. Peter I (1682–1725), kopek 1713
 - 156.–162. Peter I (1682–1725), kopek, 1696–1718
- copper
163. Peter I (1682–1725), dena, 170(?)
 164. Kadashev, Peeter I (1682–1725), kopek, 1710
 165. Peeter I (1682–1725), polushka, 1720
 - 166.–167. Anna Ivanovna (1730–1740), dena, 1730
 168. dena, 1730–1731; 1734–1741; 1743
 169. Anna Ivanovna (1730–1740), dena, 173(?)
 - 170.–179. Anna Ivanovna (1730–1740), dena, 1731
 - 180.–184. Anna Ivanovna (1730–1740), polushka, 1731
 - 185.–187. Anna Ivanovna (1730–1740), dena, 1734
 - 188.–198. Anna Ivanovna (1730–1740), polushka, 1734
 - 199.–202. Anna Ivanovna (1730–1740), dena, 1735
 - 203.–210. Anna Ivanovna (1730–1740), polushka, 1735
 - 211.–215. Anna Ivanovna (1730–1740), polushka, 1736
 - 216.–219. Anna Ivanovna (1730–1740), dena, 1737
 220. Jelizaveta Petrovna (1741–1761), dena, 1741
 - 221.–222. Jelizaveta Petrovna (1741–1761), dena, 1743
 - 223.–225. Jelizaveta Petrovna (1741–1761), dena, 1747
 226. Jelizaveta Petrovna (1741–1761), dena, 1748
 227. Jelizaveta Petrovna (1741–1761), dena, 1750
 228. Jelizaveta Petrovna (1741–1761), dena, 175(?) (1750–1754)
 229. Jelizaveta Petrovna (1741–1761), dena, 1753
 230. Jelizaveta Petrovna (1741–1761), kopek, 1756
 231. Jelizaveta Petrovna (1741–1761), 2 kopeks, 1758
 232. Jelizaveta Petrovna (1741–1761), dena, 1759
 233. Ekaterina II (1762–1796), kopek, 1788
 234. Ekaterina II (1762–1796) (?), dena, 17(88?)
 235. Ekaterinburg, Paul I (1796–1801), kopek, 1797
 236. Ekaterinburg, Paul I (1796–1801), kopek, 1798
 237. Kolpino(Izhora), Aleksander I (1801–1825), kopek, 1810–1821

- 238. St. Petersburg, Aleksander I (1801–1825), 2 kopeks, 1811
- 239.–240. St. Petersburg, Aleksander I (1801–1825), 2 kopeks, 1812
- 241. Kolpino(Izhora), Aleksander I (1801–1825), 2 kopeks, 1812
- 242. Kolpino(Izhora), Aleksander I (1801–1825), 2 kopeks, 1813
- 243. Kolpino(Izhora), Aleksander I (1801–1825), 2 kopeks, 1814
- 244.–245. St. Petersburg, Nikolai I (1825–1855), 1/2 kopeks, 1840
- 246. St. Petersburg, Nikolai I (1825–1855), 1/4 kopeks, 1842
- 247. Ekaterinburg (?), Aleksander II (1855–1881), denezhka, 1857
- 248. Ekaterinburg, Aleksander II (1855–1881), 3 kopeks, 1866

Jettons

- 249.–251. Germany, Nuremberg, Hans (II) Krauwinkel, 1586–1635
- 252. France, Louis XIV (1643–1715)
- 253. France, 19. century(?)

Notes

- ¹ The coins found from Ruhnu are at the moment in the possession of the church.
- ² Armin Rudi, the director of the excavations, pers. comm.
- ³ Here it should be mentioned that the find of Lebeda is not exceptional in Setumaa by its find context. According to the archaeologist of the Institute of History Mare Aun some coins from Kuznechiha hoard were also lodged in a *kibot* for some time (Aun 2002, 5). The hoard of Kuznechiha was deposited approximately in mid-1530s (see Гайдуков 1986, 52–53).
- ⁴ Abbasides, al-Muqtadir-billah, Nisibīn, dirham, 311. Identified by I. Leimus.

References

Aun, M. 2002. Aruanne sõidust Venemaale (Petseri, Pihkva, Vana-Irboska, Petseri rajoon Pihkva oblastis) 24.–28. oktoobril 2001. aastal. Tallinn. (Manuscript in the archives of AI.)

Molvögin, A. 1994. Die Funde westeuropäischer Münzen des 10. bis 12. Jahrhunderts in Estland. – Numismatische Studien, 10. Hamburg.

Mägi, T. Seletuseks 4. septembril 2002. aastal Jõelähtme kirikust leitud müntide juurde (Manuscript in the archives of AI.)

Teated = teated juhuleidudest AI arheoloogiaarhiivis (Information about strayfinds in the archives of AI.)

ÕES märkmed = Õpetatud Eesti Seltsi mündikogu juurde kuuluvad märkmed. (Manuscript in the archives of AI.)

Гайдуков П. Г. 1986. Клад русских монет XV – первой трети XVI вв. из хутора Кузнециха Печорского района Псковской обл. (предварительная характеристика). – Археология и история Пскова и Псковской Земли, 52–53. Псков.

NUMISMAATILISE KOLLEKTSIOONI TÄIENEMISEST 2002. AASTAL

Mauri KIUDSOO

2002. aastal täienes Ajaloo Instituudi mündikogu 279 verminguga. Lisandunud vermingute põhiosa moodustavad Jõelähtme kirikust avastatud 249 münti ja neli arvestuspenni. Seal, 2002. aasta juunis arheoloogilist järelevalvet teinud OÜ Agu EMS (kaevamiste juhataja Jaak Mäll) leidis 113 münti ning ühe arvestuspenni (AI 6560). Teise osa samast kirikust pärit rahadest (AI 6561) andis AI mündikogule üle 2002. aasta augustis Toomas Mägi. Vanimad Jõelähtmest leitud mündid on löödud 14. sajandi teisel poolel ning hilisem 1866. aastal. Lisas esitatud Jõelähtme müntide nimistu on koostatud kronoloogilise põhimõtte järgi ja nii et rahad on süstematiseeritud riiklike institutsioonide, mitte müntlate põhjal, mis osutab kõige selgemini rahade järjepidevale ohverdamisele ja/või nende kasutamisele hauapanusena.

Kõige tõenäolisemalt on ohverdamiskombestikuga seotud ka 2002. aasta juulis Ruhnu puukiriku põrandalaudade vahetamise ajal leitud rahad. Ruhnu kirikust leitud rahad on hetkel kiriku valduses. Kuna nende, enamasti tugevasti oksüdeerunud müntide konserveerimine on pooleli, pole siinjuures võimalik esitada lõplikke rahade määranguid. Esialgne uurimine näitas, et varasemad Ruhnu mündid on löödud juba 1570. aastatel ja hilisemad 20. sajandil.

Üks hiliskeskaegne münt (AI 6569) leiti 2002. aasta oktoobris Kuusalu kiriku põhjapoolse külglöövi ja käärkambri välisnurka tehtud päästekaevandi ülemisest, tugevasti segatud kihist. Selle raha näol on tegemist Tallinnas Liivi ordumeister Plettenbergi valitsemisajal, tõenäoliselt peale 1515. aastat löödud šerfiga.

Setumaalt saadud 24 münti omandas Ajaloo Instituut 2002. aastal Eesti Rahva Muuseumi teaduri Mare Piho vahendusel (Teated, Lobodka). Neist seitsmeteist, Peeter I valitsemisajal löödud traatkopikad, kuuluvad Põhjasõja (1700–1721) alguses peidetud Budovitši aardeleidu (AI 6545). Sellest, 1939. aastal Kalda valla Budovitši küla soiselt heinamaalt kupitsa kaevamisel leitud kompleksist omandas Õpetatud Eesti Selts juba varem kaksteist vemingut (AI 5000/50; ÕES märkmed, nr. 252).

Seitse M. Piho käest saadud münti (AI 6546) on vermitud Ivan IV (1533–1584) ning Vassili Ivanovitši (1606–1610) valitsemisajal. Müntide üleandja teatel hoiti rahasid Petseri valla Lebeda küla ühe maja *kibot* (puust ikoonihoidja kastis), hiljem olid need mõnda aega Pihkva Muuseumis puhastamisel ning määramisel. Siinjuures olgu mainitud, et Lebeda leid pole Setumaal oma leiukonteksti poolest erandlik. AI arheoloog Mare Auna teatel säilitati kibotis mõnda aega ka Kuznetšiha mündiaardesse kuulunud verminguid. Kuznetšiha aare on peidetud u. 1530. aastate keskpaigas. Käesoleva artikli autori arvates ei saa välistada võimalust, et traatkopikad võisid algselt kuuluda Lebeda lähedalt avastatud Umkovitsa aarde (*tpq* 1606) koosseisu.

2002. aastal omandas Ajaloo Instituut Ivar Leimuse kaasabil ka ühe araabia hõbemündi (Abbasiidid, al-Muqtadir-billah, Nisibin, dirhem, 311. Münti määras I. Leimus). See, eravalduses olnud verming pärineb 1978. ja 1979. aastal avastatud ja Ajaloo Instituuti jõudnud Olustvere viikingiaegsest aardeleiust (*tpq* 1080), kus lisaks ehetele oli enne mainitud araabia mündi laekumist 729 vermingut (AI 5005; Molvõgin 1994, nr. 54).